

RAZLIKE U PROCJENI RODITELJA I NASTAVNIKA O PONAŠANJU UČENIKA S MENTALNOM RETARDACIJOM

Zrinjka Stančić
Jasmina Škrinjar

Originalni znanstveni članak

Fakultet za defektologiju
Sveučilišta u Zagrebu

UDK: 376.4
Primljeno: 1.12.1992.

S a ž e t a k

AAMD skalom - II. dio ispitane su procjene uzorka roditelja (N=63) i uzorka nastavnika (N=63) o učenicima s mentalnom retardacijom (N=63), smještenih u redovne i posebne osnovne škole, na 14 područja nepoželjnih oblika ponašanja. Dobiveni podaci analizirani su izračunavanjem t-vrijednosti razlika između aritmetičkih sredina procjena roditelja odnosno nastavnika, zatim korelacijskom analizom, jednosmjernom analizom varijance i diskriminativnom analizom. Te su analize sukladno pokazale da postoje značajne razlike između procjena roditelja i procjena nastavnika o nepoželjnim oblicima ponašanja učenika s mentalnom retardacijom.

U istraživanju se, također, našlo da uglavnom ne postoji značajna povezanost između nezavisnih varijabli pripadnih učenicima (kronološka dob, kognitivne sposobnosti, pretpostavljena organska oštećenja mozga i neurološke smetnje) i procjena roditelja odnosno nastavnika osim u pogledu spola učenika, gdje se našlo da su razlike u spolu povezane s procjenama nastavnika na šest područja ponašanja od ukupno 14 mjerenih AAMD skalom - II. dio. U pogledu ostalih nezavisnih varijabli nađena je povezanost procjena roditelja odnosno nastavnika samo u pojedinačnim područjima (od 14 ukupno) ponašanja učenika s mentalnom retardacijom.

Nije ustanovljena povezanost između obrazovne razine roditelja i procjena ponašanja njihove djece.

1. UVOD

Procjena adaptivnog ponašanja važan je dio dijagnostike na području mentalne retardacije budući da je danas opće prihvaćeno stajalište da dijagnoza ustanovljena samo s IQ nije dovoljna. U svrhu dijagnoze adaptivnog ponašanja sve se više upotrebljava Skala adaptivnog ponašanja ili AAMD skala (Nihira i sur., 1969. i revizija iz 1975. godine); skala je prilagođena i u nas (Igrić i Fulgosi-Masnjak, 1991.). Tom su skalom obavljena mnoga istraživanja u svijetu, a posljednjih godina i u nas. Sve većom primjenom AAMD skale postavlja se i pitanje što sve utječe na procjene adaptivnog ponašanja osoba s mentalnom retardacijom koje daju "procjenitelji" različitih

osobina u najširem smislu te riječi. Veoma je vjerojatna pretpostavka da na procjene procjenitelja utječu različite okolnosti kao npr. raspon vremena poznavanja djece koja se procjenjuju, obrazovni status procjenitelja i njihove opće tendencije u procjeni socijalnih ponašanja, osobni odnos prema djeci, razina socijalnog razvoja samih procjenitelja itd., pa čak i neka njihova etička shvaćanja. Mnoga od tih pitanja nisu još ni načeta. Bilo bi npr. veoma zanimljivo da se ispita povezanost razine socijalnog razvoja procjenitelja i njihovih procjena adaptivnog ponašanja osoba s mentalnom retardacijom.

Znatnim brojem istraživanja ispitivalo se postoje li razlike u procjenama adaptivnog ponašanja pomoću AAMD skale između

roditelja, koji pretežno poznaju ponašanje svoje djece s mentalnom retardacijom u kući, i nastavnika koji poznaju ponašanja te djece u školi; osim toga, sasvim sigurno postoje i razlike u prosječnom obrazovnom statusu između jednih i drugih. Takva su istraživanja bila sprovedena originalnom AAMD skalom ili njezinim inačicama, npr. s AAMD Adaptive Behavior Scale - Public School Version (ABS-PSV) ili s Adaptive Behavior Scale - School Edition (ABS-SE). Lambert, Windmiller, Cole i Figuerra (1975.) i Cole (1976.) (prema Foster-Gaitskell i Pratt 1989.) nisu našli nikakve razlike između procjena učenika s mentalnom retardacijom koje su dali roditelji odnosno nastavnici na ABS-PSV skali, no unatoč tome Lambert i suradnici (1981.) smatraju da je najbolje da procjene daju kako roditelji tako i nastavnici. Neki drugi autori našli su razlike u procjenama roditelja i nastavnika, npr. Crawford (1974.) citirano prema Foster-Gaitskell i Pratt (1989.), te Meador i Richmond (1980.) koji su ustanovili razlike u smislu da su roditelji procjenjivali adaptivno ponašanje svoje djece na višoj razini od nastavnika. Do sličnih nalaza su došli Carter (1983.) i Mayfield (1984.), prema Foster-Gaitskell i Pratt (1989.), također uporabom ABS-PSV skale, i drugi.

Foster-Gaitskell i Pratt (1989.) u jednom vrlo temeljitom istraživanju metodom intervjua (procjena treće osobe) ispitale su 22 roditelja i 22 nastavnika (prigovoriti se može jedino malom broju ispitanika) u pogledu procjena adaptivnog ponašanja djece s mentalnom retardacijom u dobi od 9 do 16 godina i s IQ od 55 do 70 koja su sva bila polaznici specijalnih škola. Njihovo istraživanje bilo je vrlo kompleksno (npr. jedni i drugi ispitanici procjenjivali su i teškoće odgovora na pojedina pitanja skale i njihovu važnost za predmet procjenjivanja), ali najvažniji nalaz njihova istraživanja, s gledišta cilja našega rada, bio je da nema razlika između procjena roditelja i nastavnika s obzirom na tri faktora skale (utvrđenih faktorskom analizom), a to su osobna samostalnost (Personal Self-Sufficiency), socijalna samostalnost (Community Self-Suf-

ficiency) i osobno-socijalna odgovornost (Personal-Social Responsibility) - (Foster-Gaitskell i Pratt, 1989.).

Rezultati različitih istraživanja su, dakle, proturječni, kao što se dosta često događa na području znanosti o ponašanju, pa nas je to potaklo da i sami poduzmemo istraživanja da bismo utvrdili postoje li razlike u procjenama adaptivnog ponašanja djece s mentalnom retardacijom između roditelja i nastavnika, pri čemu smo svjesni da zasada nisu uzete u obzir sve varijable koje na te procjene mogu utjecati.

2. PROBLEM I CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Temeljni je problem istraživanja bio ispitati postoje li razlike između roditelja i nastavnika u procjenama adaptivnog ponašanja u djece s mentalnom retardacijom u 14 područja AAMD skale - II. dio, prilagođene u nas (Igrić i Fulgosi-Masnjak, 1991.).

Ciljevi istraživanja bili su slijedeći :

1. Ustanoviti procjene roditelja i nastavnika, utvrditi razlike među procjenama jednih i drugih te ispitati njihovu statističku značajnost.
2. Postoje li relacije između varijabli kao što su indikator organskog oštećenja mozga, neurološke smetnje, spol, kronološka dob i intelektualni status djece i procjene njihova ponašanja sa strane roditelja odnosno nastavnika.
3. Ustanoviti postoje li relacije između obrazovnog statusa roditelja i procjena adaptivnog ponašanja. U ciljevima implicitno su sadržane i hipoteze istraživanja.

3. METODE I SREDSTVA ISTRAŽIVANJA

3.1. Uzorci procjenitelja i uzorak učenika

Ispitivanje je provedeno na uzorku 63 roditelja (13 očeva i 50 majki), te uzorku od 63 nastavnika (3 učitelja i 60 učiteljica). Analiza školske spreme roditelja je pokazala da 50,8% njih ima niže obrazovanje, 41% srednju stručnu

spreme, dok je 8,2% roditelja bilo s višom stručnom spremom. Svi su nastavnici bili učitelji razredne nastave, dakle približno jednakog stupnja obrazovanja.

Uzorak učenika sastojao se od 42 dječaka i 23 djevojčice u dobi od 7 do 11 godina; u tih su učenika pored sniženog intelektualnog statusa (IQ od 48 do 84) bili prisutni i neki od oblika nepoželjnog ponašanja. U 45% učenika bili su prisutni indikatori organskog oštećenja mozga, a u 39% njih neurološke smetnje. Svi su učenici u doba ispitivanja živjeli u vlastitoj obitelji, a bili su polaznici redovnih odnosno posebnih osnovnih škola.

3.2. Mjerni instrumenti i metode

Opći podaci o učenicima prikupljeni su pomoću "Općeg upitnika". Nalazi specijaliste-neurologa korišteni su za utvrđivanje neuroloških smetnji, a indikator organskog oštećenja mozga bila su ustanovljena primjenom Likovnog testa Bender- Gestalt (1978.). Testom REWISC (1987.) ustanovljen je kognitivni status učenika, a za utvrđivanje frekvencija i oblika nepoželjnih ponašanja u učenika poslužila je AAMD skala adaptivnog ponašanja - II. dio (Igrić i Fulgosi-Masnjak, 1991.).

3.3. Uzorak varijabli

Varijable AAMD skale mogu se shvatiti kao zavisne varijable, jer su stavljene u relacije prema nekim niže navedenima nezavisnim varijablama. Varijable AAMD skale čine 14 područja nepoželjnih oblika ponašanja, i to su :

1. Sklonost silovitom ponašanju i uništavanju
2. Nesocijalno ponašanje
3. Otpor prema autoritetu
4. Neodgovorno ponašanje
5. Povučeno ponašanje
6. Stereotipno ponašanje i manirizmi
7. Neprimjerene navike u kontaktu
8. Neprihvatljive govorne navike
9. Neprihvatljive i neobične navike
10. Ponašanje upravljeno protiv sebe
11. Sklonost hiperaktivnom ponašanju

12. Neprihvatljivo seksualno ponašanje
13. Psihički poremećaji
14. Uporaba lijekova

Kao nezavisne varijable koje su eventualno u relaciji s varijablama nepoželjnog ponašanja, ili koje mogu posredno djelovati na procjene procjenitelja, uzete su slijedeće :

1. Spol učenika
2. Kronološka dob učenika
3. Kognitivni status učenika (IQ)
4. Organska oštećenja mozga učenika
5. Neurološke smetnje učenika

Kao varijabla koja hipotetički stoji u relaciji s procjenama adaptivnog ponašanja učenika uzeta je u obzir školska sprema roditelja. Školska sprema nastavnika nije se analizirala budući da je ona u svih nastavnika gotovo identična.

3.4. Procedure ispitivanja

Nastavnici su sami ispunjavali AAMD skalom - II. dio, dok je u radu s roditeljima primijenjena tehnika intervjua, što znači da su suradnici Odsjeka za mentalnu retardaciju Fakulteta za defektologiju u Zagrebu razgovarali s roditeljima i unosili njihove odgovore u za to predviđena mjesta.

Ispitivanja pomoću testova Bender-Gestalt i REWISC obavili su psiholozi Fakulteta za defektologiju.

3.5. Metode obrade podataka

Prikupljeni podaci ispitivanja analizirani su sljedećim metodama:

1. Izračunavanje t-vrijednosti radi utvrđivanja značajnosti razlika u procjenama između roditelja i nastavnika.
2. Izračunavanje korelacijske matrice između procjena roditelja i nastavnika.
3. Diskriminativna analiza.
4. Jednosmjerna analiza varijance za ispitivanje relacija između zavisnih varijabli (14 područja nepoželjnog ponašanja ustanovljenih pomoću AAMD skale - II. dio) i nezavisnih varijabli i to kako za roditelje tako i za nastavnike.

Statističke obrade izvršene su na PC IBM kompatibilnom računalu pomoću statističkog paketa SPSS/PC+.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA

Rezultati istraživanja analizirani su u skladu s redoslijedom postavljenih ciljeva.

4.1. Ispitivanje značajnosti razlika u procjenama učenika s mentalnom retardacijom između roditelja i nastavnika: izračunavanje t- vrijednosti

Od 14 varijabli (oblika nepoželjnih ponašanja) AAMD skale - II. dio, nađene su statistički značajne razlike između procjena roditelja i procjena nastavnika u njih 5 uz $P < 0,05$. To su slijedeće varijable: otpor prema autoritetu, povučeno ponašanje, neprimjerene navike u kontaktu, sklonost hiperaktivnom ponašanju i neprihvatljivo seksualno ponašanje (vidi Tablicu 1). Ako pogledamo razlike u aritmetičkim sredinama na pojedinim sumarnim varijablama može se uočiti da su procjene roditelja u odnosu prema procjenama nastavnika "blaže" u varijablama otpor prema autoritetu, povučeno ponašanje, neprimjerene navike u kontaktu i neprihvatljivo seksualno ponašanje, dok su znatno stroži u procjeni hiperaktivnog ponašanja vlastitog djeteta. Ako u Tablici 1 pogledamo sve varijable, bez obzira na značajnost razlika, opazit ćemo ipak jednu sistematsku tendenciju da roditelji "blaže" procjenjuju ponašanje svoje djece od nastavnika (od 14 varijabli roditelji u njih 10 "blaže" procjenjuju ponašanja svoje djece od nastavnika, što u sistemu varijabli ne može biti slučajno). Dvije su okolnosti, možda, važne za ovakav nalaz: 1. roditelji imaju subjektivniji odnos prema svojoj djeci, i 2. djeca se, možda, stvarno ponašaju kod kuće drugačije nego u školi. Uzmimo kao primjer varijablu "povučeno ponašanje". U pogledu takva ponašanja 92,1% roditelja ne smatra svoju djecu povučenom dok samo 33% nastavnika ne smatra iste učenike takvima. Vrlo je vjerojatno da se učenici s mentalnom retar-

dacijom, uključeni u redovne škole, ponašaju u razrednom odjelu daleko povučeni nego kod kuće, što proizlazi iz niza okolnosti o kojima ovdje nije moguće raspravljati. Slična bi se tumačenja mogla dati i u ostalim varijablama. Malo iznenađuje nalaz u varijabli "sklonost hiperaktivnom ponašanju", koja je prema procjenama roditelja prisutna u djece u 43,8% slučajeva, dok prema nastavnicima taj postotak iznosi 28%. Možda se učenici s mentalnom retardacijom u redovnoj školi ponašaju tjeskobnije, što donekle potiskuje njihovu hiperaktivnost, a kod kuće su slobodniji čime ona dolazi više do izražaja.

Tablica 1

Značajnost razlika između procjena roditelja odnosno nastavnika na sumarnim područjima (varijablama) nepoželjnog ponašanja AAMD skale - II dio

Sumarna područja AAMD skale (II dio)	Skupine procjena: a) roditelji b) nastavnici	t-vrijednost	P
	X SD		
1	a) 3.28 b) 2.79	3.26 4.15	0.81 0.422
2	a) 6.03 b) 6.43	5.33 7.18	-0.38 0.702
3	a) 3.68 b) 3.43	3.43 5.01	-2.43 0.018 ^x
4	a) 1.26 b) 1.34	1.81 1.88	-0.27 0.785
5	a) 1.07 b) 3.18	2.25 3.82	-3.65 0.001 ^x
6	a) 0.77 b) 1.07	2.35 1.96	-0.72 0.475
7	a) 0.08 b) 0.51	0.28 1.19	-3.02 0.004 ^x
8	a) 0.88 b) 1.38	1.48 1.52	-0.07 0.948
9	a) 1.15 b) 1.38	2.29 1.98	-0.63 0.532
10	a) 0.20 b) 0.21	0.75 0.66	-0.18 0.859
11	a) 2.66 b) 1.21	2.53 1.84	3.79 0.000 ^x
12	a) 0.00 b) 0.18	0.00 0.53	-2.64 0.010 ^x
13	a) 7.30 b) 5.97	5.16 5.69	1.50 0.138
14	a) 0.15 b) 0.07	0.45 0.31	1.14 0.260

4.2. Korelacijska analiza

Provedena je i korelacijska analiza: izračunate su korelacije između procjena roditelja i nastavnika za svih 14 područja nepoželjnog ponašanja. U korelacijskoj matrici nalazimo korelacije između procjena nepoželjnog ponašanja kako za ista tako i za različita područja ponašanja. U Tablici 2 naveli smo, zbog nedostatka prostora, samo značajne koeficijente korelacije bilo na 0,05 bilo na 0,01 razini značajnosti.

Pregled koeficijenata korelacije u Tablici 2 pokazuje nam da se od ukupno 18 značajnih koeficijenata korelacije na isto područje odnosi samo njih 3 (područja 7, 10 i 14), što znači da na tim područjima roditelji i nastavnici pokazuju iste tendencije u procjenama učenika.

Tablica 2

Značajni koeficijenti korelacije između procjena roditelja odnosno nastavnika nepoželjnih područja ponašanja u djece s mentalnom retardacijom

	Područja ponašanja (varijable AMD skale-II. dio)					
	7	9	10	12	13	14
3	0.30 ^x	0.34 ^x	0.36 ^x	0.48 ^{xx}		
4	0.50 ^x	0.36 ^x	0.43 ^x	0.61 ^{xx}		
7	0.43 ^x					
9	0.39 ^x					
10	0.67 ^{xx}	0.39 ^x	0.49 ^{xx}	0.41 ^{xx}		
11	0.37 ^x					
13				0.34 ^x		
14						0.66 ^{xx}

Bilješka: Koeficijenti korelacije označeni sa x značajni su na 0.05, a oni označeni sa xx značajni su na 0.01 razini značajnosti.

Svi ostali značajni koeficijenti korelacije (njih 15) odnose se na različita područja (npr. 3 prema 7, 3 prema 9 itd., vidi Tablicu 2), što znači da su roditelji iskazivali, npr. na području 3 (otpor prema autoritetu) slične tendencije kao i nastavnici na području 7 (neprijemne navike u kontaktu s drugima) itd. Drugim riječima, to znači što je neki učenik dobio veću

bodovnu vrijednost na području 3 od roditelja, to u nastavnika postoji tendencija da daju učenicima veću bodovnu vrijednost u području 7 (neprijemne navike u kontaktu s drugima). Zanimljivim se može pokazati pitanje kako je uopće došlo do više značajnih koeficijenata korelacije između procjena roditelja i nastavnika na različitim područjima nego na istim područjima i ono traži posebnu analizu. No, to ne spada u bitna pitanja ovog istraživanja.

Znatniji je problem kako protumačiti činjenicu da je uopće u matrici 14 x 14 koeficijenata korelacije samo njih 18 statistički značajno. Ta je činjenica vjerojatno u svezi s nalazom u 4.1., a taj je da postoje razlike između procjena roditelja i nastavnika o prisutnosti nepoželjnih ponašanja u djece s mentalnom retardacijom. Kad tih razlika uopće ne bi bilo, ne samo u prosječnim procjenama i raspršenjima nego i u poretku procjena djece između jednih i drugih u 14 područja AAMD skale - II. dio, tada bi korelacije između procjena roditelja i nastavnika bile visoke; ako su pak razlike između procjena jednih i drugih izražene tada treba očekivati da će većina koeficijenata korelacije biti niska i neznčajna, što se i dogodilo. Prema tome, većinu dobivenih statistički neznčajnih koeficijenata korelacije također ukazuje na to da postoje razlike između procjena roditelja i procjena nastavnika nepoželjnih oblika ponašanja djece s mentalnom retardacijom.

4.3. Diskriminativna analiza

Najveću težinu zaključku da se procjene roditelja i nastavnika značajno međusobno razlikuju dao je ishod diskriminativne analize. Na temelju vrijednosti koeficijenata kanoničke korelacije 0,62, koji je statistički značajan uz $P=0,0000$ može se zaključiti da se roditelji značajno razlikuju od nastavnika u prostoru od 14 varijabli procjena nepoželjnih oblika ponašanja učenika s mentalnom retardacijom. U Tablici 3 prikazane su korelacije između diskriminativnih varijabli i kanoničke

diskriminativne funkcije. U strukturi diskriminativne funkcije koja maksimalno razlikuje roditelje od nastavnika u procjenama učenika s mentalnom retardacijom, najveću ulogu imaju varijable 5 (povučeno ponašanje), 11 (sklonost hiperaktivnom ponašanju), 7 (neprihvatljive navike u kontaktu s drugima), 12 (neprihvatljivo seksualno ponašanje), 3 (otpor prema autoritetu) i, zatim, neke druge s manjim doprinosom diskriminativnoj funkciji. U navedenim varijablama najviše su izražene razlike u procjenama između roditelja i nastavnika. Ovo se, naravno, lijepo slaže s podacima iz Tablice 1, iz koje se vidi da upravo u tim varijablama postoje značajne razlike iskazane t-vrijednostima.

Tablica 3

Korelacije između varijabli (područja nepoželjnog ponašanja) i kanoničke diskriminativne funkcije; varijable su poredane po veličini doprinosa diskriminativnoj funkciji

Varijable	Diskriminativna funkcija
5	0.447
11	-0.434
7	0.310
12	0.302
3	0.226
13	-0.169
14	-0.122
1	-0.082
9	0.067
6	0.066
2	0.032
4	0.028
10	0.015
8	0.007

Centroidi uzoraka roditelja odnosno nastavnika ($C_r = -0,779$ i $C_n = 0,779$) također se značajno međusobno razlikuju ($D = 1,558$), što znači da razlika između procjena roditelja i nastavnika u prostoru od 14 varijabli iznosi preko jedne i pol standardne devijacije.

4.4. Relacije između nezavisnih i zavisnih varijabli

Ovdje pružamo rezultate analiza relacija između nekih varijabli (osobina učenika) i procjena roditelja odnosno nastavnika o nepoželjnim ponašanjima učenika s mentalnom retardacijom te relacije između razine obrazovanja roditelja i njihovih procjena. Sve su ove relacije ispitane jednosmjernom analizom varijance.

4.4.1. Relacije između spola učenika i procjena roditelja odnosno nastavnika

S obzirom na spol učenika i procjene njihova ponašanja od strane roditelja u 14 varijabli AAMD skale - II. dio nađena je samo jedna razlika koja je vrlo blizu razini značajnosti od 0,05 (0,052) i to u području "hiperaktivno ponašanje". Prema procjenama roditelja takvo je ponašanje više prisutno u dječaka nego u djevojčica (Tablica 4).

Tablica 4

Relacija između spola učenika i procjena roditelja

Područje nepoželjnog ponašanja	Spol učenika		F	P
	\bar{X}_m	\bar{X}_z		
	3,08	1,77	3,94	0,052

Kod nastavnika pokazalo se da postoje značajne relacije između spola učenika i procjena nastavnika u šest varijabli nepoželjnog ponašanja i to: sklonost silovitom ponašanju i uništavanju, nesocijalno ponašanje, otpor prema autoritetu, neodgovorno ponašanje, stereotipno ponašanje i manirizmi te neprihvatljive neobične navike (Tablica 5). Nastavnici procjenjuju da su, osim u slučaju neodgovornog ponašanja, sva ostala nepoželjna ponašanja prisutnija u dječaka nego u djevojčica. Neka ranija istraživanja sadrže slične nalaze (Davidson, prema Igrić, 1990.). Značajne razlike između procjena roditelja odnosno nastavnika u određenim oblicima

nepoželjnog ponašanja učenika, a u odnosu prema spolu, mogu se tumačiti na dva načina: 1. spol je doista povezan s određenim ponašanjima, tako da u njima dječaci pokazuju više neprimjerenosti nego djevojčice (osim u neodgovornom ponašanju, gdje je razlika prema procjenama nastavnika obratna), a to bi bio direktni utjecaj spola i 2. možda u procjenitelja postoje određene predrasude s obzirom na procjene dječaka odnosno djevojčica (indirektni utjecaj spola). Čini se da je prvo tumačenje vjerojatnije. No, bilo kako bilo, i na ovaj način analizirane razlike pokazale su se značajnima u procjenama roditelja i nastavnika; dok su značajne razlike u procjenama roditelja s obzirom na spol učenika nađene samo na jednom području ponašanja, dotle je prema procjenama nastavnika takvih razlika nađeno na šest područja ponašanja. Ostaje otvoreno pitanje ne pokazuju li dječaci "ulogu spola" više izraženom u školi nego u vlastitom domu.

Tablica 5

Relacije između spola učenika i procjena nastavnika

Područje nepoželjnog ponašanja	Spol učenika		F	P
	\bar{X}_m	\bar{X}_z		
1	3,73	2,81	7,71	0,007
2	8,36	2,33	11,55	0,001
3	6,51	2,81	8,62	0,005
4	1,68	2,62	4,77	0,033
6	1,41	0,33	4,54	0,037
9	1,83	0,43	7,75	0,007

4.4.2. Relacija između kronološke dobi učenika i procjena roditelja odnosno nastavnika

S obzirom na kronološku dob učenici su bili podijeljeni na dvije skupine: 1. mlađi učenici (od 7 do 9 godina) i 2. stariji učenici (od 9 do 11 godina). Kako prema procjenama roditelja tako i prema procjenama nastavnika u 14 područja ponašanja AAMD skale - II. dio, nađene su samo po jedna značajna razlika u ponašan-

jima učenika s obzirom na razliku u njihovoj kronološkoj dobi. U procjenama roditelja to je područje 2 (nesocijalno ponašanje), a u procjenama nastavnika to je područje 1 (sklonost silovitom ponašanju i uništavanju). U oba slučaja razlike su na štetu djece mlađe dobi (Tablica 6). Ovi nalazi, tamo gdje su razlike značajne, ne začuđuju: vjerojatno treba očekivati da se porastom kronološke dobi odnosno razvojem djece, neki oblici nepoželjnog ponašanja ublažuju. Začuđuje, međutim, da su razlike nađene značajnima samo na jednom području i po procjenama roditelja i po procjenama nastavnika.

Tablica 6

Relacije između kronološke dobi učenika i procjena roditelja odnosno nastavnika

Područje nepoželjnog ponašanja	Kronološka dob učenika		F	P
	mlađa \bar{X}_m	starija \bar{X}_z		
a) Procjene roditelja				
2	7.93	4.38	7.62	0.008
b) Procjene nastavnika				
1	3.79	1.76	3.91	0.050

4.4.3. Relacije između kognitivnih sposobnosti učenika i procjena roditelja odnosno nastavnika

Kognitivne sposobnosti učenika izražene su pomoću IQ. Učenici su podijeljeni u dvije skupine: 1. oni s IQ od 48 do 70 i 2. oni s IQ od 71 do 84. Ovdje je nađena samo jedna značajna razlika u ponašanju učenika s obzirom na kognitivne sposobnosti i to samo prema procjenama roditelja: u području 9 (neprihvatljive i neobične navike). Roditelji procjenjuju da su takve navike značajno više prisutne u djece s nižim, nego u djece s višim IQ (Tablica 7). Iznenaduje da se nije našlo više značajnih razlika u područjima ponašanja mjerenih AAMD skalom u odnosu prema IQ učenika (kod nastavnika npr. ni jedna). Taj je nalaz

neobičan zbog toga što su u različitim istraživanjima nađene, doduše ne visoke, ali značajne korelacije između različitih oblika adaptivnog ponašanja i inteligencije. Kako u ovom slučaju ne raspoložemo s dovoljno relevantnih pokazatelja ovdje se ne upuštamo u tumačenje nalaza.

Tablica 7

Relacija između kognitivnih sposobnosti učenika i procjena roditelja

Područje nepoželjnog ponašanja	Kognitivne sposob- nosti učenika		F	P
	IQ			
	40-70	71-84		
9	1.93	0.51	6.36	0.014

4.4.4. Relacija između indikatora organskih oštećenja mozga odnosno neuroloških smetnji u učenika i procjena nepoželjnih oblika njihova ponašanja sa strane roditelja odnosno nastavnika

Na ovom području relacija nađena je samo jedna značajna razlika i to samo kod roditelja, između procjena nepoželjnih ponašanja učenika (njihove djece) i činjenice postoje li u njihove djece indikator organskog oštećenja ili ne. Ta se razlika odnosi na područje 8 (neprihvatljive govorne navike) gdje je, međutim, začuđujuće da su takve navike, prema procjenama roditelja, najizraženije u djece u koje, prema dijagnozi pomoću testa Bender-Gestalt, indikatora organskog oštećenja nema, a najmanje su izražene u djece u koje takva oštećenja (prema dijagnozi) postoje (Tablica 8).

Tablica 8

Relacija između indikatora organskih oštećenja mozga učenika i procjena nepoželjnih ponašanja

Područje nepoželjnog ponašanja	Organska oštećenja mozga			F	P
	nema	graniči	ima		
	X	X	X		
8	2.66	1.66	1.48	3.939	0.025

Kako kod nastavnika nisu nađene nikakve značajne relacije između njihovih procjena nepoželjnih oblika ponašanja učenika i indikatora organskih oštećenja mozga može se izvesti nekoliko hipotetičkih zaključaka: 1. indikator organskih oštećenja pomoću Bender-Gestalt testa nije dovoljno valjana (što je malo vjerojatno), 2. radi se o takvim indikatorima organskih oštećenja koja nemaju bitnog utjecaja na ponašanje učenika, 3. prisutnost odnosno odsutnost indikatora organskih oštećenja isprepliće se s nekim drugim varijablama (npr. varijablom spola, IQ, prilikama u kući itd., učinci kojih se međusobno potiru i sl.). Postoje, vjerojatno, i druge mogućnosti interpretacije dobivenog nalaza.

Nisu nađene, također, nikakve značajne relacije između neuroloških smetnji učenika i procjena njihova ponašanja na varijablama AAMD skale - II. dio sa strane roditelja odnosno nastavnika.

4.4.5. Relacija između razine obrazovanja roditelja i procjena ponašanja njihove djece

Pokazalo se da nema statistički značajnih relacija između procjena nepoželjnih oblika ponašanja djece i obrazovnog statusa njihovih roditelja.

4. OPĆA DISKUSIJA

U istraživanju smo pošli od glavne implicitne hipoteze da se procjene roditelja i nastavnika o nepoželjnom ponašanju učenika u dobi od 7 do 11 godina i s IQ od 48 - 84 (mjereno na 14

područja AAMD skale - II. dio) međusobno ne razlikuju. Na opravdanost takve hipoteze uputila su nas neka strana istraživanja. Rezultati analize dobivenih podataka o procjenama roditelja odnosno nastavnika pokazali su ipak da takve razlike postoje. To su pokazale:

1. analize pomoću testiranja razlika između aritmetičkih sredina (t-vrijednosti) procjena učeničkog ponašanja sa strane roditelja odnosno nastavnika: od ukupno 14 razlika 5 ih se pokazalo statistički značajnima, a u ostalim varijablama ispoljila se sus- tavana tendencija da roditelji procjenjuju svoju djecu "blaže" od nastavnika (uz tri izuzetka); 2. korelacijska analiza je pokazala da je većina korelacija između procjena roditelja i nastavnika statistički neznčajna, što je trebalo i očekivati, budući da se pokazalo da se procjene roditelja i nastavnika međusobno značajno razlikuju; 3. diskriminativna analiza kojom se našlo da sve varijable AAMD skale - II. dio pokazuju značajne korelacije s kanoničkom diskriminativnom funkcijom (ma kako je veličina doprinosa diskriminativnoj funkciji nekih od njih bila vrlo mala, ali je u prvih pet u Tablici 3 - doprinos bio priličan). Osim toga, centriodi procjena roditelja odnosno nastavnika međusobno se značajno razlikuju.

Postavlja se pitanje zbog čega se procjene roditelja odnosno nastavnika o ponašanjima istih učenika međusobno razlikuju. Nećemo se osvrtni na problem valjanosti procjena jednih odnosno drugih, jer ne raspoložemo podacima na temelju kojih bismo na to pitanje mogli odgovoriti. Postoje vrlo dobri podaci o različitim oblicima valjanosti AAMD skale (Igrić i Fulgosi-Masnjak, 1991.), ali oni nisu diferencirani s obzirom na procjenitelje (roditelji - nastavnici) niti na tehniku prikupljanja podataka (direktno ispunjavanje odgovora na pitanja ili ispunjavanje pomoću intervjua). Zasad je moguće, čini nam se, iznijeti tri razumne pretpostavke u interpretaciji razlika između procjena roditelja odnosno nastavnika: 1. ponašanja se djece u vlastitom domu razlikuju od njihova

ponašanja u školi pa je to jedan od izvora razlika u procjenama; 2. na pojavnost su razlika utjecale i različite tehnike prikupljanja podataka: dok je u nastavnika primijenjena direktna metoda, tj. nastavnici su sami ispunjavali odgovore na AAMD skali, dotle su podaci o procjenama roditelja bili prikupljeni na temelju intervjua s roditeljima, koje su provodili za to osposobljeni stručnjaci. Dok se ne steknu podaci o tome kolika je korelacija između podataka prikupljenih na jedan odnosno drugi način (npr. da se ispitaju nastavnici a zatim i roditelji pomoću oba načina pa se izračunaju cross korelacije), ne može se dati odgovor na pitanje koliko razlike u metodama prikupljanja podataka utječu na slaganje ili neslaganje procjena) i 3. roditelji su uopće subjektivniji u procjenama ponašanja svoje djece od nastavnika.

Drugi je naš problem bio ispitati postoje li neke značajne relacije između procjena roditelja odnosno nastavnika i nekih nezavisnih varijabli pripadnih učenicima, kao što su spol, kronološka dob, kognitivne sposobnosti, indikatori organskog oštećenja mozga i neurološke smetnje, te između obrazovnog statusa roditelja i procjena ponašanja njihove djece. Analize navode na zaključak da su te relacije uglavnom neznčajne, osim kod nastavnika s obzirom na spol učenika, a tu su se pokazali i značajnima razlike u procjenama između roditelja i nastavnika. U ostalim relacijama, kao i u relaciji obrazovne razine roditelja i procjena ponašanja njihove djece, nisu nađene značajne razlike. Najvažniji nalaz prisutan u cijelom istraživanju i svim analizama, jest da su nađene razlike između procjena roditelja odnosno nastavnika o adaptivnom ponašanju učenika s mentalnom retardacijom, a ustanoviti postoje li ili ne takve razlike bio je glavni problem prikazanog istraživanja.

6. ZAKLJUČCI

Na temelju ovog istraživanja moguće je iznijeti dva najvažnija zaključka:

1. Postoje značajne razlike u procjenama roditelja odnosno nastavnika o različitim oblicima nepoželjnog ponašanja mjereno pomoću AAMD skale - II. dio, u učenika s mentalnom retardacijom, na što posebice ukazuju nalazi diskriminativne analize.

2. Relacije između određenih nezavisnih varijabli na strani učenika (spol, kronološka dob, kognitivne sposobnosti, organska oštećenja mozga i neurološke smetnje) i procjena roditelja odnosno nastavnika pretežno se nisu pokazale značajnima. Nekoliko izuzetaka od navedenog nalaza odnosi se

a) donekle na spol učenika i to pretežno u procjenama nastavnika;

b) na kronološku dob učenika i to kako u procjenama roditelja tako i u procjenama nastavnika samo u po jednom području ponašanja učenika od ukupno njih 14;

c) na samo jedno područje ponašanja od njih 14 u procjenama roditelja s obzirom na kognitivno funkcioniranje učenika;

d) na samo jedno područje ponašanja u procjenama roditelja s obzirom na indikatore organskog oštećenja mozga i to u pravcu protivnom od očekivanja.

Nije, nadalje, nađeno da postoji značajna povezanost između obrazovnog statusa roditelja i njihovih procjena o ponašanjima vlastite djece.

LITERATURA

1. Gaitskell-Foster, D. i Pratt, Ch.: Comparison of parent and teacher ratings of adaptive behavior of children with mental retardation. *American Journal of Mental Retardation*, 1989., 94., 2, 177-181.
2. Igrić, Lj.: Adaptivno ponašanje učenika s mentalnom retardacijom u relaciji s nekim prediktorima. *Defektologija*, 1990., 26, 2, 163-177.
3. Igrić, Lj. i Fulgosi-Masnjak, R.: AAMD skala adaptivnog ponašanja. Priručnik. Fakultet za defektologiju, Zagreb, 1991.
4. Nihira, K., Foster, R., Shellhaas, M. i Leland, H.: AAMD Adaptive Behavior Scale, Washington, American Association on Mental Deficiency, 1969.

THE DIFFERENCES AMONG PARENT'S AND TEACHER'S ESTIMATIONS OF BEHAVIOUR OF PUPILS WITH MENTAL RETARDATION

Summary

Estimations made by the sample of parents (N = 63) and the sample of teachers (N = 63) about pupils with mental retardation, placed into the regular and special primary schools, were tested on the AAMD Scale - II part, on 14 areas of undesired ways of behaviour. Obtained results were analyzed through the T-test, one way analysis of variance, correlation analysis and the discriminative analysis. These analyses have congruently

shown that there exists significant differences between the parental and teacher's estimations of the undesired ways of behaviour in pupils with mental retardation.

This investigation has also shown that there mainly doesn't exist significant connection between independent variables that concern pupils (chronological age, cognitive abilities, assumed organic brain damage, and neurological disturbances) and parental or teacher's estimations except the sex of pupils.

Sex differences were connected with the teacher's estimations, on the six among 14 measured areas of behaviour on the AAMD Scale II part. Regarding other independent variables there was found a connection between the parental and teacher's estimations, only in the particular areas of behaviour in pupils with mental retardation. No connection between the educational level of parents and their estimations of own children, was found.